

İKİLİ İKTİDAR İYİ MİDİR, KÖTÜ MÜDÜR?

Zeki Sarıhan tarafından yazıldı.
Çarşamba, 15 Ocak 2014 08:19 -

Son haftalardaki gelişmeler herkese gösterdi ki devlet iki başlıymış. Devletin birçok kurumu AKP'nin elindeyken yargı ve kısmen polis, Fethullah Cemaati'nin eline geçmiş. Savcılar soruşturma için bazı kişilerin tutuklanmasını istiyor, hükümet var gücüyle bunu önlüyor. Taraflar birbirleriyle kıyasıya bir mücadele içinde.

Bu iki başlılığa "*Paralel Devlet*" diyorlar. Böylece siyaset sözlüğümüz yeni bir kavramla karşılaşılıyor.

Oysa bunun adı "*İkili İktidar*"dır ve adı 32 yıl önce konulmuştur.

Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Kamu Yönetimi Lisans Üstü Uzmanlık Programı'na bir yıl devam eden kamu görevlilerine bir yıl da tez süresi verilirdi. Ben 1977-78 öğretim yılında devam ettiğim bu okulun tez yazma işini, hiçbir işe yaramayacağı için diğer birçok mezun gibi önemsemedim. Fakat üst üste çıkan aflar ve okulun ısrarları ile 1982'de tezimi yazdım. Adı: "*Kurtuluş Savaşı Başlangıcında İstanbul ile Anadolu Arasında Bürokrasi Kavgası*" idi ve ikili iktidar konusunu ele alıyordu. Bu kavga, Kurtuluş Savaşı ile ilgili araştırmalar yapmaya başladığım 1970 başlarından beri ilgimi çekiyor, bu konudaki olguları not ediyordum. 1990'lı yıllarda Kurtuluş Savaşı'nın bu ikili iktidar özelliğiyle ilgili hiçbir yayın bulunmadığı konusunda bir şikâyet üzerine arkadaşım Hasan Yalçın'a tezimi hatırlattım ve kitap 2000 yılında Kaynak yayınlarından "Kurtuluş Savaşı'nda İkili İktidar" adıyla yayımlandı.

Batıda okutulan yönetim teorilerine göre (Örneğin Max Weber), Bürokrat, âmirinden aldığı emirleri yerine getiren adamdır. Böyle yapmazsa cezalandırılacağından korkar. Kapitalist sistemin oturduğu, her seçimin sonucunda devlet memurlarının yerinden olmadığı Batı'da durum buydu fakat bu şema Türkiye'ye hiç de uymuyordu. Türkiye bir siyasi deprem kuşağı üzerindedir. Sınıflar ve sınıfların bazı kesimleri birbirleriyle kıyasıya mücadele ediyorlar, seçimle olsun, darbeye olsun iktidara gelenlerin yaptıkları ilk işlerden biri, özellikle üst düzey yöneticileri görevden alarak yerlerine kendilerine sadık bürokratları getiriyorlardı. Fakat devlette gene de şimdiki adıyla "paralel yapılanmalar"ın önüne geçilemiyordu. Devlet iktidarının iki ayrı güç tarafından kullanıldığına en yakın örnek 28 Şubat hareketidir. Ordu ve sivil iktidar, kâh biri, kâh öbürü öne geçerek, bir denge halinde devleti yönetiyorlardı. Sonunda biri (AKP iktidarı) baskın çıkarak öbürünün (Ordu) gücünü tamamen kırdı. Bu kez de devletin içinde, sivil iktidardan başka bir güç odağının daha bulunduğu anlaşıldı: Cemaat örgütlenmesi.

İKİLİ İKTİDAR İYİ MİDİR, KÖTÜ MÜDÜR?

Zeki Sarıhan tarafından yazıldı.
Çarşamba, 15 Ocak 2014 08:19 -

Türkiye’de ikili iktidarın en şiddetli yaşandığı ve birbirini tasfiye etmek için bütün gücünü kullandığı dönem Kurtuluş Savaşı yıllarıdır. Bu kavga, İstanbul’daki Padişah hükümetleri ile Anadolu’daki Kuvayı Milliye örgütlenmesi arasında verildi. O yıllardaki kavga ile bugünkü kavganın sebepleri arasında hiçbir benzerlik yoktur. Benzerlik yalnızca ikili iktidarın olmasında ve bunlar arasındaki tasfiye savaşındadır.

Kurtuluş Savaşı’nda ikili iktidar

Kurtuluş Savaşı’nda ikili iktidar, birden bire değil, adım adım oluşmuştur. 1918 Mütarekesinden sonra İstanbul’da bir hükümet vardır ve doğal olarak kumandanlar, valiler, diğer üst düzey bürokratları onun emrindedir. O hükümet istediklerini görevden almakta, hatta hapsedmekte, yargılamaktadır. İttihat Terakki’nin izlerini silmek için yeni atamalar yapmaktadır. Kimsenin buna karşı koyacak mecali de yoktur.

Ne zaman ki, 15 Mayıs 1919’da Yunanlılar İzmir’i işgal etmiş, o zaman memleketi savunma amaçlı bir kıpırdanma, bir ruhi isyan baş göstermiştir. İstanbul’a yağdırılan protesto telgrafları, memleketin her tarafında yapılan mitingler, ikili iktidarın habercisi gibidir. Dokuzuncu Ordu Birlikleri Müfettişi olarak gönderilen Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıktıktan sonra bu protestoların devam etmesini isteyince İstanbul’a dönmesi istenmiş, o ise zaman kazanmaya çalışmış fakat 7/8 Temmuz 1919 günü görevine son verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, aynı anda istifa etmiş olmasına rağmen kolordulara emir vermeye devam etmiştir. Bürokrasinin İstanbul Hükümeti’ne isyanının başlangıcı 21/22 Haziran 1919 Amasya kararlarına dayanır. Temmuz 1919’da bu isyan başlamıştır. Erzurum Kongresi, hükümetin yasaklamasına rağmen toplanıp savunma tedbirleri alınca Damat Ferit Hükümetiyle Anadolu’daki direnme yanlıları arasındaki bağlar kopmuştur. Hatta Mustafa Kemal Paşa, telgraf merkezlerini denetim altına alarak İstanbul’dan gelen emirleri ve bildirimleri alıkoydurmuştur.

Alaşehir, Balıkesir, Nazilli kongrelerinin de yapıldığı bu dönemde ülkede bir “Kongreler İktidarı” yaşanmıştır. Demirci Mehmet Efe’nin başkanlığında bir Nazilli Cumhuriyeti bile gündeme gelmiştir. Sivas Kongresi, İstanbul’la kopuşu daha da kesinleştirmiştir. Hükümetin Elazığ Valisi Ali Galip Bey’i, kongreyi dağıtmakla görevlendirmesi, Kuvayı Milliye’ye İstanbul’dan ayrı bir yönetim kurma fırsatı vermiş, komutanlar ve valiler İstanbul’un emirlerine uymamak için ikna edilmiş, ikna olmayanlar zorla yola getirilmiştir. Bir kısım idareciler İstanbul’a kaçmayı tercih etmişlerdir. Şehirler ve kasabalar zorlu bir mücadele ile Sivas’a bağlanmıştır. Bu tarihten başlayarak artık Türkiye’nin iki yönetim merkezi vardır: İstanbul ve Sivas.

İKİLİ İKTİDAR İYİ MİDİR, KÖTÜ MÜDÜR?

Zeki Sarıhan tarafından yazıldı.
Çarşamba, 15 Ocak 2014 08:19 -

Bu direniş, İngilizleri ürkütmüştür. Çünkü Anadolu'ya söz geçiremeyen bir İstanbul hükümetinin Sevr Anlaşması'nı imzalamasının bir değeri olmayacaktır. Bu nedenle Damat Ferit Paşa iktidardan indirilerek yerine Anadolu ile uzlaşan Ali Rıza Paşa hükümeti getirilmiştir. Son Osmanlı Meclisi Mebusanı için seçim yapılmıştır. Bu dönemde, İstanbul'la Anadolu arasındaki ikili yönetim kalkmış gibi görünse de, güç mücadelesi devam etmiştir. Hangi komutanın nereye atanacağı, hangi bürokratların görevden alınması gerektiği gibi konularda karşılıklı talepler hiç eksik olmamıştır.

Tarih, önceden öngörülemeyen bir yığın olayın üst üste gelmesiyle, dolambaçlı bir yol izler. Son Osmanlı Meclisi Misakı Milli'yi kabul edince, İngilizler bu Meclis'i bastılar. Bu kez Meclis güvenli çalışacağı bir zamana kadar çalışmalarını durdurdu ve o güvenli yer Ankara idi. Bu surette Türkiye'deki ikili iktidar İstanbul hükümeti ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti olarak yeniden ve bu kez hukuken de kesinleşti. İki tarafın da askeri, polisi vardı ve birbirleriyle savaştılar. Karşılıklı olarak öte tarafın önderlerini idama mahkûm ettiler. Suikast girişimlerinde bile bulundular. İngilizler, bu yöntemle başarıya ulaşmayacaklarını anlayınca Damat Ferit'i yeniden iktidardan aldılar ve yerine gene Anadolu ile uzlaşan Tefik Paşa Hükümeti'ni işbaşına getirdiler. İki hükümetin birleştirilmesi, ortak bir parlamentonun kurulması gibi önerilerde bulundular. Ankara Hükümeti, iyi ki bunu reddetti.

Bu ikilik Büyük Zafer'den sonra 1 Kasım 1922'de Padişahlığın kaldırılması ve 4 Kasım 1922'de İstanbul Hükümeti'nin istifasına kadar sürdü. Türkiye'de artık tek bir yönetim yeri vardı: Ankara ve tek bir yönetim erki vardı: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti.

İkili iktidar İyi midir, kötü müdür?

O tarihten beri köprülerin altından akan sular az değildir. 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül, 27 Şubat ikili yapının su yüzüne çıkıp geçici bir süre de olsa birinin diğerini alt etmesinin hikâyeleridir. 17 Aralık'ta Cemaat'e bağlı oldukları söylenen savcıların hükümet çevrelerine karşı yolsuzluk soruşturması bunun son halkasıdır.

Bu tip iktidar kavgalarında ordusu olan kazanır. Bu bakımdan ordusu olmayan cemaatin hükümeti alt edip onun yerine geçmesi mümkün görünmüyor, ancak onun giderayak iyi bir şey yaptığını da kabul etmek gerekir. Çünkü bu yolsuzluk ve rüşvet cerahatini deşmek lazımdı.

İKİLİ İKTİDAR İYİ MİDİR, KÖTÜ MÜDÜR?

Zeki Sarıhan tarafından yazıldı.
Çarşamba, 15 Ocak 2014 08:19 -

Bir ülkede bir iktidar varken, ikinci bir iktidar odağı yaratmak doğru mudur? Duruma göre değişir. Kuvayı Milliye'nin yaptığı gibi, ikinci bir iktidar odağı oluşturmak çok yararlı olmuş, bu hareket yeni bir Türkiye yaratmıştır. Başta ülkenin, halkın çıkarlarını savunan meşru bir iktidar varken yeni bir iktidar odağı yaratmak ise elbette kötüdür.

Fakat iktidar odaklarının ikisi de tasfiye edilmesi gereken odaklar ise? Bunların birbirini yıpratmasında halk için büyük yararlar vardır. Bunlar, halkın gerçekleri görmesine ve iktidar için hazırlanmasına yardım edebilir. (14.1.2014)